

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Zwiazek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתבינה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il
www.facebook.com/groups/cracowassociation
בנק מזרחי-טפחות סניף 669 חשבון 143564

גליון 212 אוקטובר 2024 אלול-תשרי תשפ"ה

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

כנס בינלאומי

"יהודי קרקוב: היסטוריה ותרבות"

ב-23-25 בספטמבר התקיים בקרקוב כנס בינלאומי "יהודי קרקוב: היסטוריה ותרבות". יוזמי הכנס היו המרכז ללימודי היסטוריה ותרבות של יהודי קרקוב והמחלקה ללימודי יהדות באוניברסיטה היגלונית, האוניברסיטה הלאומית לחינוך בקרקוב, האקדמיה למדעים ואומנויות, מוזיאון גליציה וארגון יוצאי קרקוב בישראל. בכנס השתתפו מרצים מאוניברסיטאות בפולין, מישראל ומארצות הברית.

הנושאים המרכזיים שהוצגו בכנס היו:

- * יהודים בקרקוב במאות 17-19 - החיים הדתיים והקהילתיים, בתי הדין, חינוך דתי לבנות והדמוגרפיה של הקהילה ואימוץ שמות משפחה במונרכיה האוסטרו-הונגרית;
- * אמנות יהודית בקרקוב במאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים, ציור, מוסיקה ופיסול;
- * בריאות ורווחה כולל בתי חולים יהודים ורופאים יהודים לפני המלחמה;
- * אמנות יהודית בציורים וקישוטים של קירות, חלונות ודלתות בבתי כנסת בקרקוב;
- * יהודים בכלכלת קרקוב במאות ה-19 וה-20: סוחרים יהודים במאה ה-19, "טייקוני" תעשייה יהודים, שבתות ופשיטות רגל;
- * גישות מחקר חדשות בקשר לשואה בקרקוב, תפקידה של האשה היהודיה בשואה ומשתפי פעולה יהודים עם המשטר הגרמני;
- * בתי העלמין היהודים בקרקוב - לפני המלחמה ומצבם היום;
- * יהודי קרקוב בשנים שלאחר המלחמה ובמיוחד בשנות ה-70 וה-80.

Żydzi krakowscy: dzieje i kultura

Konferencja międzynarodowa
Kraków, 23-25 września 2024

Jews in Krakow: History and Culture

International Conference
Krakow, 23-25 Sept. 2024

Konferencja w języku polskim i angielskim (tłumaczenie simultaniczne)
Conference in Polish and English (simultaneous translation)

לכנס נילוה סיור מודרך לאתר ההנצחה והמוזיאון הנבנים במחנה הריכוז לשעבר פלשוב, וכן התקיים טקס הענקת תעודת "הכרת תודה" מטעם ארגון "בני ברית" העולמי לפרופ' לוקש תומש סרוקה ולקרן שער צוקרמן על פעילותם לשימור המורשת היהודית בפולין. הטקס נערך במוזיאון גליציה ברחוב דיור 18 בקז'ימיז' בהשתתפותם של משתתפי הכנס.

אוקטובר 1939 ו-2024

ב-10 באוקטובר 1939 הוכרחו יהודי קרקוב להשתמש בכרטיסי רישום נפרדים עם פס צהוב.

ב-26 באוקטובר 1939 פורסם צו של ממשלת הגנרלגוברנמן המחייב את כל יהודי קרקוב, מגיל 16 ועד גיל 80, בעבודות כפייה.

ב-26 באוקטובר 1939 פורסם צו המחייב סגירת בתי כנסת, מסירת תשמישי קדושה, אישור שחיטה כשרה וחובת גילוח זקן ופאות.

ב-26 באוקטובר 1939 הוכרזה קרקוב כבירת ה"גנרל גוברנמן".

בחודש אוקטובר 1939 הוחרם בית האקדמאים היהודים ששכן ברחוב פשמיסקי 3, והיה לבית החיילים הגרמנים.

###

ב-28 באוקטובר 1942 גירשו הגרמנים כמה אלפי יהודים מגטו קרקוב למחנה ההשמדה בבלז'ץ ומאות נרצחו בכיכר הגירושים, היא כיכר גיבורי הגטו בפודגוז'יה. לזכר האירועים הטרגיים האלה נפתחה ב-1 באוקטובר 2024 תערוכת חוף בכיכר גיבורי הגטו בפודגוז'יה. התערוכה היא במסגרת האירועים המתקיימים באוקטובר - "זכור איתנו" - אירועים המאורגנים על ידי מוזיאון קרקוב.

אבלים ומשתתפים בצער המשפחה
על פטירתה של חברתנו

לושיה (שרה) גולדפיגר-
שיין ז"ל

גיבורת שואה, אוהבת ישראל,
חכמה ורבת תושיה

(1921-2024)

דוד וייזן, בנם של שמעון פריידנטג ולאה וייזן, נולד בקרקוב ב-1909.7.6 בן למשפחה בת 5 ילדים. לימים התחתן עם רחל לבית אורשיצר ילידת 1907. בשנת 1938 נולד בנם, לודוויק. על פי זיכרונותיו שתועדו במוזיאון לוחמי הגטאות.

בצחוק שכפרי הביא הביתה פסנתר ואמר לאשתו "קניתי לך ארון שמנגן."

במרץ 1941, כאשר החומה בגטו הייתה מוכנה, עברנו לגור שם. מאז היינו חייבים בכל חודש לגשת ללשכת העבודה, על מנת לקבל אישור (Passierschein) שמותר לך לצאת מהגטו לעבודה בעיר. ליהודים אסור היה להשתמש בחשמלית, באין ברירה הלכנו ברגל לכל מקום. בלשכת העבודה לא היו מאריכים באופן אוטומטי בכל חודש את האישורים ליציאה מן הגטו. כל חודש פיטר הקומיסר (Treuhaender) בפירמה שלנו יהודי אחד או שניים, ובמקומם נתקבלו גויים. למרות שמשכורת היהודים הייתה כמעט לאפס, בכל זאת כל אחד היה מעוניין להישאר בעבודתו. זה נתן לנו אפשרות לצאת מהגטו. היות ואני הייתי האנציקלפציה של פירמה שטגר וגם מנהל החשבונות החזיק אותי הקומיסר עד סוף 1942, עד שהיה איסור כללי להעסיק יהודים במשרדים.

יום אחד הלכתי עם רעייתי באחד מרחובות הגטו, לא רחוק מבניין המשטרה היהודית עברנו ליד בית פינתי. אשתי, בטעות, נגעה באדם במדים אזרחיים - זה היה איש גסטאפו שיצא מבניין המשטרה. הוא נתן לה בעיטה ברגל וצעק "יהודיה מלוכלכת" - אני אינסטינקטיבית הרמתי את ידי להחזיר לו מכה, אז הוא בעט בי מתחת לבטן. התכופתי מכאבים והוא, בנוסף לזה, הוציא אקדח וירה בי. המרחק בינינו היה לא יותר ממטר אחד או שניים. ראיתי אש יוצאת מהאקדח, אבל הכדור לא פגע בי. שוטרים שמעו את הירייה, יצאו בריצה מהמשטרה והצדיעו לו. שוטר אחד אמר לי בשקט "תסתלקו" - וכך עשינו.

היחס אליי מצד החברים החדשים (הפולנים) היה דווקא חיובי. הם היו אומרים לי "אתה משלנו" והתייחסו אליי בכבוד. בימי ראשון אי אפשר היה לצאת מהגטו, על סמך כקנקרטה עם פסירשיין, משום שהיה חג והמשרדים היו סגורים. יום לפני זה, בשבת, ניגשתי למשטרה הפולנית עם מכתב מהמשרד שלנו, בו היה כתוב שאני חייב לעבוד גם ביום ראשון כדי להכין את המאזן. הגרמני שישב שם נתן לי אישור שאני יכול לצאת מהגטו. במשרד התיישבנו, כל הפולנים ואני, ודיברנו על המצב של המלחמה, ושתינו וודקה. כך היה כל יום ראשון. כל זה לא מצא חן בעיניי, הייתי בא הביתה קצת שיכור. אשתי לא הייתה מרוצה ולי לא היה אומץ לסרב ולא לבוא [...].

משנת 1941 עד 1942 היו בגטו קרקוב 3 גירויים: כל פעם הוציאו בערך 5000 איש למשרפות. בשני הגירויים הראשונים שיחק לי המזל והצלחתי להציל את משפחתי, אך כמובן שזה לא היה ללא תמורה. בגירוש השלישי, שהיה ב-28/10/42, קרה לי אסון. איבדתי את אשתי ואת ילדי. הפעם הנאצים הפרידו בין גברים ונשים עם ילדים. איך זה היה, אינני יודע עד היום הזה - הנאצים ירו באשתי ובילד. לא הייתי שם. אותי השאירו. בעצם, הייתי מועמד לגירוש, משום שלא עבדתי בעבודה חשובה לגרמנים. אם אפשר להגיד כך - "שיחק לי המזל."

(המשך בעמוד הבא)

זיכרונותיו של דוד וייזן-לוניצקי

"כשפרצה המלחמה עבדתי כבר 11 שנים כמנהל חשבונות ראשי ומנהל המנגנון בחברת "שטגר ושות'" לעמילות מכס, כמנהל חשבונות ראשי ומנהל המנגנון. בהתחלת 1940 החרימו הגרמנים את הפירמה וקיבלנו קומיסר. אין צורך לספר כמה קשה היה ליהודים בזמן הכיבוש הנאצי.

לא עבר הרבה זמן והנאצים התחילו לבנות חומה בחלק של הפרבר בפודגוז'ה להקמת גטו עבור יהודי קרקוב. בד בבד הוצא צו, לפיו על היהודים לשים על הזרוע סרט לבן ועליו מגן דוד כחול. השוטרים הפולנים, שהיו שונאי ישראל, היו מעוניינים למצוא חן בעיני הממונים הגרמנים והציקו לנו מאוד. יהודי שהלך ברחוב, היה עוצר אותו שוטר פולני בטענה שלא רואים טוב את הסרט והטיל עליו קנס כספי. באין ברירה, הקנס שולם.

באחד מימי הקיץ, לפני שעברנו לגור בגטו, בשעות הבוקר המוקדמות, הקיף הצבא הגרמני את הרובע היהודי בקרקוב. הכיתור נמשך כמה ימים. אסור היה לנו לעזוב את הבית, ומי שהתקרב לחלון נורה ע"י החיילים.

דוד, הבן לודוויק והאם רחל (באדיבות מוזיאון לוחמי הגטאות)

באלה הימים היו הקצינים הנאציים כנכסים לכל דירה ודורשים למסור להם את היהלומים, הזהב, הכסף ודברי ערך. את אשתי ז"ל הפשיטו ערומה לגמרי וחיפשו בכל קפלי גופה.

בינתיים פורסם כרוז (Kundgebung) לפיו כל הרוצה לגור בגטו, חייב להתייצב בלשכת העבודה שם נשאל כל אחד מה אתה עושה, איפה אתה עובד ומה המקצוע שלך? ואם מצאת חן בעיניי, קיבלת אישור (Kennkarte) ואם לא - היה עליך להתייצב במקום ריכוז (Sammelstelle) משם היו מעבירים אותך עם משפחתך לאן שהם רוצים, או שיכולת לברוח מקרקוב אל הכפר הסמוך.

בד בבד עם הקמת הגטו, היו הפולנים שגרו בשטח בו יקום הגטו חייבים לעזוב את דירותיהם ולעבור לדירות שלנו. כמובן שהם עשו עסק טוב מאוד. אנחנו - רק למי שהיה אישור לגור בגטו - היינו נאלצים לפנות לוועדה שהוקמה לחלוקת מקומות מגורים בגטו. למשפחה של 5-4 נפשות הוקצב חדר אחד בדירה וגם מטבח נחשב כחדר. בגלל צמצום מקומות המגורים בגטו, מכרנו רהיטים, פסנתרים ועוד בזיל הזול. הרבה כפריים היו באים לקנותם. למרות הטרגדיה שפגעה בנו, היינו מספרים

זיכרונותיו של דוד וייזן-לוניצקי (המשך)

צפוף עצים. בערך 90% מהאסירים היו מועסקים בבניית בתי חרושת בתוך ההר הזה. היינו פורצים קירות של ההר עם מכתשת. את החול שפכנו עם אתים על רצועות גומי רחבות, ניידות שהוציאו את החול מבפנים החוצה. עד שהשגנו את הגובה הדרוש של המבנה, החזקנו את התקרה עם קורות עץ עבות. [...]

אחת ל-3 שבועות עבדתי במשמרת לילה. זה היה נורא מכל הבחינות. במשך היום אי אפשר היה לישון, היו צעקות או ריבים ובלי כח סחבו אותנו - כמוזולמנים - לעבודה קשה בלילה. זה התרחש במשמרת לילה: עבדתי באופן קשה במיוחד. המייסטר הוציא מאתנו את הטיפה האחרונה. לפני הסוף, אישר לנו לנוח. עבדתי אז על פיגום והתיישבתי על קרש ועצמתי עיניים. פתאום נזרקה עליי אבן מלמטה. פתחתי את העיניים, מעלי עמד איש ס.ס. ושאל מה המספר שלי כי אני ישן בזמן העבודה. למחרת ציווה המפקד להכות אותי על ישבני 25 מכות.

בתחילת 1945, בגלל קרבות קשים לא רחוק ממחנה "מלק", הועברנו ברגל למחנה ריכוז אבנזה. ההליכה נמשכה שבוע ימים. קיבלנו רק קצת אוכל. מי שעצר ולא היה יכול להמשיך ללכת - ירו בו. גם אני חשבת ששכר גמרתי את הקריירה שלי. הרגליים לא רצו להמשיך. אבל נכנסה בי אמביציה, שאני חייב לראות את מפלת הגרמנים, והצלחתי. באבנזה קיבלנו רק חצי ליטר מרק-מים ביום, ומכיוון שעבדתי בחוף - אכלתי עשב. דבר אחד היה ברור לי - אחרי השואה חייב העולם לאשר ליהודים מדינה משלהם, בפלשתינה וכל יהודי יבין שאין בעולם הגדול הזה מקום בשבילנו חוץ ממדינת היהודים. אחרי השחרור נשארנו במחנה קרוב לחודשיים, בגלל חוסר תחבורה.

באותו פרק זמן באו אלינו אנשי "הבריחה". יצרתי אתם קשר. הם ביקשו ממני להכין רשימה של כל היהודים הרוצים לעלות ארצה, ולהזמין אותם לאסיפה שתתקיים למחרת בערב. כך עשיתי [...] אנשי "הבריחה" לא רצו לקחת אותי שכן הייתי בן 36 ושקלתי פחות מ-50 ק"ג. לקחו 30 צעירים אחרים.

באין ברירה, חזרתי בחודש יולי 1945 לקרקוב. שם התחתנתי עם חברה ותיקה שלי - ברוניה לנדגרטרן. מצבנו הפיננסי בפולניה היה מצוין. הייתי רואה חשבון עצמאי והרווחתי יחד עם רעייתי הרבה כסף. למרות הכול, עשיתי מאמצים אדירים על מנת לקבל היתר יציאה לישראל.

באוניה "גלילה" הגענו לחיפה ב-10/09/1950. אחרי 3 שנים בהם עבדתי במועצה האזורית הדר השרון, עברנו לגור בחולון. למרות שהיו לי כמה הצעות למפעלים פרטיים עם משכורת טובה מאוד, העדפתי לקבל משרה במועצת פועלי חולון, מתוך הנחה שאולי אוכל לעזור במשהו לבניין הארץ.

אחרי 21 שנים בהם עבדתי כגזבר במועצה, יצאתי לגמלאות. ברצוני להדגיש שבכל זמן עבודתי - למעלה מ-40 שנה במקצוע, אם זה היה בחו"ל ואם זה היה בארץ, השתדלתי להיות נאמן ומסור במילוי תפקידי."

בגטו לא היה לי יותר מה לחפש. ביקשתי מהחברים הפולנים שעבדו אתי במשרד שיעזרו לי להתקבל לפרטיזנים. אף אחד לא הושיט לי עזרה. בגטו היו לצערי הרבה מלשינים יהודים פחדתי גם אצלם לחפש עזרה בנידון.

מהמשרד פוטרתי בסוף 1942, ונתקבלתי בסדנה לייצור מברשות בגטו. בגטו לא היו כלל משלמים עבור עבודה. לי היה קצת כסף, חוץ מזה היה לי הרבה כסף בבנק "פ.ק.או.", אבל הגרמנים סירבו להחזיר ליהודים את החסכוניות. רק פעם אחת קיבלתי - 50 זלוטי, ותו לא. בחודש פברואר 1943 הופיע אצלי בגטו האדון הקומיסר בכבודו ובעצמו. הביא עבורי אישור ממשטרת הנאצים שמותר לי לצאת מהגטו במשך שבוע ימים, וציווה עליי לבוא כל יום למשרד ולעשות מאזן. הוא גם שילם לי, אם כי לא הרבה.

במרץ 1943 הגרמנים חיסלו לגמרי את הגטו ואנחנו עברנו למחנה בריכוז פלשוב. במקום הזה היה בית קברות של יהודי קרקוב. הקומנדור במחנה היה וינאי בשם אמן גט. לעתים קרובות הסתובב במחנה בכובע של קצין אוסטרי, שיכור. מי שעבר לידו, היה יורה בו. אחרי המלחמה הוא נתפס ונשפט בקרקוב לתלייה. גם אני הייתי עד במשפטו.

במחנה פלשוב קראו לנו Haeflling (=אסיר) מספר... רוב האסירים עבדו בסדנאות שבמחנה. היו גם קבוצות קומנדו שיצאו כל יום לעבודה מחוץ למחנה. לאחת הקבוצות קראו "Kommando Balb" על שמו של בלב שהיה איש ס.ס. והיה ממונה על חיסול כל המטלטלים שנשארו אחרי בגטו. אנשי קומנדו בלב היו מביאים למחנה דברי ערך שונים, אותם היו מוכרים לקבוצות אחרות שעבדו בחוף. אלה שוב עשו חילופים עם הפולנים, והיו מביאים למחנה סוגי מזון שונים. אנשים אלה כונו Szafolrey. הם, וגם השוטרים היהודיים במחנה, לא היו רעבים אך היהודים שעבדו בתוך המחנה, ולא היה להם במה לקנות אוכל, היו רעבים כל הזמן.

במחנה קיבלנו פעם אחת בשבוע כיכר לחם של 2 ק"ג וכל יום מרק - מים, ותו לא. כשהקומנדור גט ראה אסיר בבגדים קרועים - ירה בו. מזמן לזמן היו אנשי ה-ס.ס. עוצרים קבוצה חוזרת למחנה וערכו אצלם חיפושים. חוץ מהחרמת כל מה שהיה מצוי אצלם, קיבלנו נוסף לכך מכות רצח. ואף על פי כן המשיכו האסירים להבריח למחנה.

במחצית 1944 התקרב הצבא הרוסי לקרקוב. הגרמנים החליטו לחסל את המחנה. אותי, יחד עם עוד כמה מאות גברים, העבירו למחנה ריכוז מטהאוזן ואחרי שלושה ימים נשלחתי עם עוד כ-200 אסירים למחנה העבודה "מלק" שבו הייתה עבודה פיזית קשה. האוכל היה מורכב מ-¼ לחם - טיט, ½ ליטר - אמרו שזה מרק. למי ששיחק המזל מצא בו כמה קליפות תפוזים וחתיכת מרגרינה. בבוקר קיבלנו מים שחורים - כאילו קפה. פעם אחת בחודש קיבלנו סיגריות.

העבודה הייתה רחוקה מהמחנה והלכנו חלק מהדרך ברגל וחלק נסענו ברכבת. ב"מלק" היה הר עצום שהמשתרע על כמה קילומטרים מרובעים, מכוסה ביער

כיצד הגיעו דלתות בית הכנסת הרמ"א לירושלים

בית הכנסת נבנה בסגנון הרנסאנס המאוחר, ובמאות ה-17 וה-18 נערכו בו מספר שינויים. בשנת 1829 נערך שיחזור מקיף, ובשנת 1933 נערכו כמה שיפורים טכניים. בתקופת השואה הוחרס בית הכנסת על ידי הגרמנים, תשמישי הקודש ופריטים רבי ערך נשדדו והמקום שימש כמחסן לציוד כיבוי אש. בשנת 1957, הודות למאמצים של חברי הקהילה היהודית שופץ בית הכנסת והושב לו עיצובו הפנימי מלפני השואה.

דלתות ארון הקודש המקוריות, שנעשו בראשית המאה ה-17 על ידי אמנים יהודיים מקומיים - זלמן, חיים שניצר ועלוויל קס, עשויות סגסוגת עופרת ובדיל ועץ צבוע ומוזהב חלקית. על הדלתות יש כתובות ובהן ציטוטים מהתנ"ך, שמות של האמנים ושמות התורמים. דלתות אלה נשדדו על ידי הגרמנים ובמשך שנים אחדות אבדו עקבותיהן.

לפני מספר שנים התייצב מאן דהוא במשרדי הקהילה היהודית הדתית של קרקוב והציע את הדלתות הללו למכירה. בעזרת תרומתו של יש נדיב נרכשו הדלתות הנ"ל ונתרמו למוזיאון ישראל בירושלים, מתנתם של מאיר (מוניק) יעקובוביץ', דוד ואסתר יעקובוביץ' לזכר אביהם מתיתיהו יעקובוביץ' שנספה בשואה ואמם חיה רבקה (הלנה) ילידי וודוביצה.

האם מישהו יודע את שמו של הנדיב שאיפשר לרכוש את הדלתות ולהחזיר עטרה ליושנה?

בית הכנסת הרמ"א, אשר נקרא על שמו של הרבי משה איסרליש, נבנה ברחוב שרוקה בקז'ימייז' בשנת 1553, אך בשל התנגדות הכנסייה ניתן אישור לפתיחתו מטעם המלך זיגמונט השני רק בנובמבר 1556 והוא נפתח לתפילה בשנת 1557. בית כנסת זה היה השני שהוקם בקז'ימייז', ועל כן הוא נקרא 'החדש', כדי להבדילו מבית הכנסת 'הישן' שבקצהו הדרומי של רחוב שרוקה. בית הכנסת נבנה בקצהו של בית העלמין היהודי העתיק, על קרקע בבעלותו של ישראל בן יוסף.

מספר מסורות יש לגבי מי שהקים את בית הכנסת: אחת המסורות היא שמקימו היה ישראל בן יוסף, נכדו של משה אורבך ואביו של הרמ"א, בעל נכסים שהגיע לקרקוב מרגנסבורג, אחרי גירוש היהודים ממנה בשנת 1519. על פי מסורת זו הקים ישראל בן יוסף לכבוד הרמ"א, שכבר בנעוריו היה מפורסם בלמדנותו.

סברה אחרת להקמת בית הכנסת גורסת שבית הכנסת נבנה לזכרה של מלכה, אשתו של ישראל בן יוסף ואמו של הרמ"א. סברה זו נסמכת על הכתובת בעברית על לוח היסוד הקבוע במרכז הקורה שבקיר הדרומי, ובה נכתב "האיש ר' ישראל ב'ר / יוסף ז"ל עוז התאזר: / לכבוד הקב"ה ולזכר / אשתו מלכה בת ר' / אלעזר: תנצב"ה בנה / מנכסי עזבנה ב"ה / זה מקום בית אל / לפרט ולפרשת / שובה { = שי"ג 1553 } ה' רבבות / אלפי ישראל". ההסבר לכך הוא ששנת 1552 הייתה קשה עבור משפחתו של ישראל: אמו, אשתו וכלתו (אשתו הראשונה של רמ"א) מתו במגיפה שפגעה בקרקוב באותה השנה, לצד תושבים יהודים רבים של קז'ימייז', ובית הכנסת הוקם לזכרם.

מסורת אחרת טוענת כי בית הכנסת הוקם על ידי רמ"א עצמו, לזכרה של אשתו הראשונה גולדה, שמתה בגיל עשרים.

צורת בית הכנסת מלבנית והוא בנוי לבנים המונחות על מסד אבנים גבוה, הוא מכוסה טיח וכתלוי החיצוניים מחוזקים על ידי תוספת לבנים. בפינה הצפון-מזרחית ודרום-מזרחית הוא נתמך על ידי מסעדי אבנים. בית הכנסת מכוסה גג שיפועי ותחתיתו המשופעת בולטת מעבר לחזית הקירות החיצוניים. למבנה המקורי של בית הכנסת נוספו במאה ה-20 מבני לוואי בצמוד לקיר המערבי והצפוני.

אל בית הכנסת נכנסים דרך מסדרון שבקומת הקרקע של מבנה הלוואי הצפוני. אולם התפילה מקורה ומעוטר תבניות גאומטריות פשוטות. בקיר הצפוני שלושה כוכים מלבניים מוקפי קשתות, ושניים בקיר המזרחי, משני צדי ארון הקודש. בין הכוכים בקיר הצפוני ניצב זוג עמודים שרוחבם אינו שווה, ומול – בקיר הדרומי - זוג עמודים נוסף. בחלק התחתון של הקיר המערבי בנוי חיבור לעזרת הנשים הנוכחית. עזרת הנשים המקורית היתה ממוקמת על גבי האכסדרה של בית הכנסת - ה'פלוש', ממנה נותרו שני פתחים קטנים וצרים מעל לכניסה לאולם התפילה. הכניסה לעזרת הנשים - המקורית והנוכחית - היא ממבנה הלוואי הצפוני המקביל ל'פלוש'. שער הכניסה לחצר בית הכנסת עשוי אבן חול ומעוטר בקשת עליה חקוקה בעברית הכתובת "בית הכנסת חדש דרמ"א זצ"ל".

הסידות - השכלה - ציונות בקרקוב

הטבעי של ביטול הפרישות היהודית לא יכול לעצור. רבים מיוצאי ההשכלה בקרקוב מלאו תפקידים חשובים בחיי הרוח של העיר, אחדים מהם היו פרופסורים באוניברסיטה שבעיר ואחרים התנצרו לשם קבלת משרת פרופסור.

בסוף המאה ה-19 הסתמן מפנה חדש.. החשש מפני התבוללות והידיעה ברורה על חוסר האפשרות של שמירה על התבוללות היהודים, ועל רקע הגעגועים הנצחיים לציון – נקלטו בלבבות יהודי קרקוב רעיונות ציוניים. גם הרב ר' שמעון סופר הושפע מהסיסמאות החדשות-ישנות של התחיה, ובעזרת המשכיל והסופר אהרון מרכוס יסד את הארגון הציוני הראשון בעיר "ראש פינה". התנועה הציונית החלה להתפשט. עזר לכך בית הדפוס העברי של יוסף פישור בו נדפסו פרסומים שונים של תנועת התחיה ובקשר לכך באו לעיר ופעלו בה עסקני הספרות העברית. גם הסופר שמואל יוסף פוכס העביר לכאן את שבועונו "המגיד החדש" שהופיע במשך שנים בעזרתו המתמדת של שמעון מחנחם לאזר, אשר אחר כך הוציא בקרקוב את "המצפה".

בעיר נוסדו ארגונים ציוניים, ציוניים-סוציאליסטיים וסוציאליסטים-יהודיים, ותנועות נוער מכל הזרמים. כאן הוקם מרכז התנועה הציונית לכל גליציה המערבית. כאן פעל אחד מראשי התנועה הלאומית בפולין, הד"ר יהושע טהון, מטיף בהיכל הנאורים, ולצידו מנהיגי התנועה כמו ד"ר חיים הילפשטיין והד"ר יצחק שברצברט. בעיר הוקם בית ספר עברי וגימנסיה עברית, נתארגנו בתי ספר של תנועת "המזרחי", של תנועת "אגודת ישראל" ובתי ספר מקצועיים למסחר ולכלכלה.

במשך כל שנות קיומה של פולין בין שתי המלחמות שלח הציבור היהודי בקרקוב ציר לפרלמנט המדינה, והחיים הציבוריים היהודים התרכזו בעשרות ארגונים מקצועיים, ארגונים פוליטיים וחברתיים, ארגוני ספורט וארגוני אמנות. ארגוני הנוער חינכו את הדור הצעיר להגשמה, זרם של עלייה מתמיד הגיע לארץ-ישראל. לא היו חיים תוססים יהודיים בקרקוב כעל סף מלחמת העולם השנייה...

בסוף המאה ה-18 החלה החסידות לחדור לקרקוב. הביא אותה תלמידו-חברו של החוזה מלובלין, הרב קלמן אפשטיין. מסביבו התרכזה קבוצת חסידים ולפניהם דרש ר' קלמן את דרשותיו שהופיעו אחר כך בספר "מאור ושמשי". הופעת החסידים בעיר זעזעה את הציבור היהודי שראה בחידושי החסידות סכנה של פגיעה במסורת, והרבנות שבעיר הטילה חרם על החסידים. לימים התברר שלא היה כל יסוד לחשש זה ואלה וגם אלה שיתפו פעולה במאבק בהשכלה ובהתבוללות.

בסוף המאה ה-18 ובתחילת המאה ה-19 החלו לחול שינויים בחיי תושבי "עיר היהודים". סוחרים יהודים, שרגל מסחרם היו באים לגרמניה ואוסטריה, הביאו עמם ידיעות על המפנה בחיי היהודים במערב. עם נפילת פולין עברה קרקוב לאוסטריה והוקמה הרפובליקה הקרקובאית העצמאית. עבור היהודים עובד תקנון מיוחד שכוונתו הייתה קירובם לתרבות אירופה. זכויות מיוחדות ניתנו ליהודים שידעו את השפה הפולנית או הגרמנית ושלחו את ילדיהם לבתי ספר ממשלתיים.

כתוצאה מכך הוקם בית ספר לילדי ישראל, שפעל במשך שנים רבות והוציא מתוכו אלפי תלמידים אשר השפיעו על עיצוב דמותה של "עיר היהודים". גם הזעזועים שעברו על אוסטריה עם דרישה לדמוקרטיזציה, לא פסחו על קרקוב. שאיפתם של היהודים לקבלת זכות מגורים בכל העיר הייתה מלווה התקרבות לאירופה. הרב בריש מייזלס, הרב של קרקוב, נבחר כציר לפרלמנט האוסטרי (1849) והנאורים בעיר החלו להתארגן – הקימו היכל מיוחד לתפילותיהם, והמטיף הראשון בו היה המשכיר הידוע והסופר יצחק מיזס.

כשהתמנה ר' שמעון סופר, בנו של ה"חתם סופר" לרבה של קרקוב, החל מאבק קשה בין השמרנים לנאורים. ר' שמעון ראה סכנה גדולה בפעולת הנאורים שהביא להתבוללות, והשקיע את כל כוחותיו בארגון היהדות השמרנית של גליציה למלחמה בסכנה זו. גם הוא נבחר כציר לפרלמנט האוסטרי, אך את התהליך

מסעדות בקרקוב של פעם

פעם אפשר היה לסעוד אצל: קליינצולר ברחוב יוזפה שמכר מטעמים יהודיים כמו כרוב כבוש עם תפוחי עץ כבושים ואצל הירש ברחוב סבסטיאנה אכלו מטעמים מהמטבח היהודי: רגל קרושה, געפילטע פיש, לביבות עם בצל, פול, דג מלוח וחמין. המסעדה של משפחת טורן שכנה בבית הפינתי שברחוב קרקובסקה, שלו כניסות מרחוב קרקובסקה, מייזלסה ואוגוסטינסקה. שם היו אוכלים תבשילים ביתיים: ציולנט, פלאצ'קי ומקנחים בדבש חם לשתיה. מי שהזמין כאן פלאצ'קי היה מקבל מעט פלאצ'קי על שתי צלחות, והמנה עלתה 70 גרוש. אצל שפירא, ברחוב קרקובסקה 13, אפשר היה לאכול נקניקים, פלאצ'קי (מעיים) ולקנח בדבש לשתיה עם אגוזי יער. המסעדה הבשרית של וייסברוט הייתה ברחוב סטרובישנה 26 פינת רחוב דיטלה. וויסברוט היה ידוע במיוחד בפלאצ'קי עם קישקה, ומאכלי בשר אחרים. מול קולנוע Uciecha שכן הסניף החלבי של וייסברוט.

סועדים אצל וייסברוט "הבשרי" רחוב סטרובישלנה 26, התמונה צולמה ב-19.2.1939

Żydzi muszą opuścić Kraków

**Do 15 sierpnia dobrowolna ewakuacja
po tym terminie wysiedlenie przymusowe**

KRAKÓW, 30.7. — Naczelne władze guberni generalnej zarządziły wysiedlenie zasadniczo wszystkich Żydów z Krakowa. Żydzi winni według tego zarządzenia opuścić Kraków do dnia 15 sierpnia r.b. Jeżeli do tego terminu ewakuacja nie będzie zupełna, wówczas od rana dnia 16 sierpnia rozpocznie się ewakuacja przymusowa po 1.000 osób dziennie w kolejności: nieżonaci zdolni do pracy mężczyźni, niezamężne kobiety, wreszcie całe rodziny.

Wszyscy wysiedleńcy, którzy opuszczą Kraków dobrowolnie (do 15 sierpnia) mogą zabrać z sobą całe mienie, natomiast po 15 sierpnia jedynie 50 kr. bagażu.

Żydzi wysiedleni z Krakowa nie powinni osiedlać się w najbliższej okolicy miasta ani w pasie nadgranicznym. Poza tym otworem dla nich stoją wszystkie większe miasta prowincjonalne, wśród nich Warszawa.

Jak informuje w związku z tym zarządzeniem „Gazeta Żydowska”, istnieje zamiar pozostawienia w Krakowie najwyżej około 10.000 Żydów i to nie na stałe, lecz na jakiś czas tylko. Chodzi tu o wysoko wykwalifikowanych robotników, rękodzielników i kupców, których dalszy pobyt w mieście leży w interesie ogółu.

גירוש יהודי קרקוב. אוגוסט 1940

בעיתון נובי קורייר ורשבסקי (Nowy Kurjer) מיום שלישי 30 ביולי 1940 התפרסמה בעמוד הראשון הידיעה שכותרתה: "יהודי קרקוב מוכרחים לעזוב את קרקוב. עד ה-15 באוגוסט עזיבה מרצון ואחרי מועד זה יהיה גירוש". בכתבה עצמה

השלטונות של הגנרלגוברנמט הורו על ישוב מחדש של כל יהודי קרקוב. היהודים חייבים, על פי צו זה, לעזוב את קרקוב עד ה-15 באוגוסט. במקרה ועד מועד זה לא תהיה עזיבה מלאה של היהודים הרי מבוקר ה-16 באוגוסט יחל גירוש יומי של 1,000 יהודים ליום לפי: גברים לא נשואים הכשירים לעבודה, נשים לא נשואות ואחר כך כל המשפחות.

כל העוזבים מרצון עד ה-15 באוגוסט רשאים לקחת איתם את כל רכושם, ואילו המגורשים אחרי אותו מועד יהיו רשאים לקחת עמם מטען במשקל 50 ק"ג. על היהודים שעוזבים את קרקוב להתיישב ביישובים מרוחקים יותר ולא באיזורי הגבול, אך הם יכולים להתיישב בכל מקום כולל בערים הגדולות.

העיתון "גזטה ז'ידובסקה" מדווח כי רק 10,000 יהודים יוכלו להשאר בקרקוב וגם זאת לא לצמיתות אלא זמנית. ישארו פועלים, בעלי מלאכה וסוחרים שהשארותם בעיר היא לטובת הכלל.

אחרי החורבן. מאיר בוסאק מתוך "בין צללי עיר"

נתברר לי גודל החלל הריק. מבין עשרות חברים חזרו רק שלושה מהמחנות הגרמניים, שניים מרוסיה במדי חיילים ושניים שרדו בהסתתרות אצל פולנים. אחד סיפר לי; כשנודע לאנשי הכפר, על מסתירו, שרפו את ביתו - וזאת כבר אחרי המלחמה. סופר לי, שאחדים מהחברים הצליחו להמלט ולהגיע לארץ ישראל או לאמריקה.

אדם הולך לקבר אבות. אבי נשלח לאושיץ, אמי מתה במחנה סקרזיסקו. להורי אין קברים. הלכתי לקבר נעורי. ישנן בקרקוב שדרות עצים - טיילות, פארקים ובהם אילנות עשירי צמרות, מדשאות מטופחות, ערוגות פרחים, אנדרטות, רציפים, שבילים וספסלים, מבנים עגולים של עץ לתזמורות וסביבם שמשיות צבעוניות מעל לשולחנות של בתי קפה ויש בריכות מים לסירות, בריכות לשחיה ולמשחק כדורמים והשמים כה תכולים מעל לכול. הנה היינו באים - בחורים, בחורות צמאי אהבה וחיים, באנו - יהודים צעירים וגוים צעירים. בדרך כלל היינו התנהלו אלה ליד אלה, יהודים לחוד ופולנים לחוד. כך היה גם באוניברסיטה.

מראשי פועלי ציון בגליציה, איש לא עזר לו להסתדר איכשהו בישראל. דודי המסוער רץ לאחד העסקנים של מפא"י, גם זה איש קרקוב, ותבע ממנו בתוקף לעזור לקענער. תבע והשיג את אשר דרש.

לא ידעתי בכוח מה באה התביעה הנחרצת. לימים סיפר לי מישהו, חבר מפלגת פועלי ציון מקרקוב: בסיוע הכספי של דודך יעקב התקיימה המפלגה בעירנו... בסיועו של הסוחר העשיר, שכל שבת הלך עם ילדיו לבית המדרש...

אחרי המלחמה התפקד הדוד יעקב. אכל מאכלי טריפה, חילל שבת וחגים - אך מה התרחש בלבנו... הוא הרגיש במציאות האלהים ודוקא בגלל זה הפר את מיצוותיו. בלילות היה מסתובב בחדרו ומתוך שינה היה צועק. לפעמים היה אומר: "כשאבוא לשם, אעשה את חשבוני אתו... אני בטוח, אני יודע שהוא ישנו... שיש מי שהו מעבר לחיים..." [...]

גורלם של בני משפחתי, הקרובה ביותר והמורחבת, היה לי ידוע כבר. במרוצת הזמן הגיעו אלי גם ידיעות על מכרים, חברים, ידידים ואז

צללי האתמולים אינם דווקא שחורים. יש והם עוטים צבעים טבעיים ומתהלכים סביבסביב, אלא שהם קלים, שקופים, רחופים ברחובות, בחדרים, בגני העיר, בימים, בלילות. כשהגרמנים החלו במעשיההשמדה היינו אבא, אמא וששה ילדים. מספר בני המשפחה הקרובה היה 36 נפשות: דודים, דודות, בני ובנות דודות. עם תום המלחמה נותרה בחיים רק דודה אחת - דינה זילברשטיין ובנה מאיר במחנה ברגן-בלזן, עוד בן דוד אחד, אליעזר הלפרין, שניצל בברחו להונגריה, אני, אחי יוסף ואחותי לושה.

ממחנה דורה בגרמניה חזר גם הדוד יעקב והוא בן 51. מכל בני משפחתו - אשה וחמישה ילדים - לא נותר אף אחד בחיים. לפני המלחמה היה הוא כאחד מיהודי קרקוב - לא דתי במיוחד, אך גם לא חופשי. יהודי סוחר ושותפו של אבא לחנות. בנעוריו היה חבר ארגון הנוער של פועלי ציון.

יום אחד, הדבר היה בארץ אחרי המלחמה, מצאתי את יעקב והוא רותח מזעם. התברר שלארץ הגיע יעקב קענער שהיה לפני המלחמה

בארכיון הלאומי בקרקוב יש אלפי תמונות מלפני המלחמה

בקשה לקבלת דרכון של אברהם לזר

בארכיון הלאומי בקרקוב נשמרו עשרות אלפי מסמכים שהוגשו לשלטונות העיר בבקשה להנפקת דרכון או תעודת זהות, ולעיתים צורפו לבקשות אלה גם מסמכים נוספים. המסמכים, ברובם משנות ה-30 של המאה ה-20, מתייחסים לרישום האוכלוסין בקרקוב והם מקור מידע בסיסי על האנשים שגרו בעיר לפני המלחמה. הבקשות מאוחסנות בתיקיות ומסודרים לפי א-ב של שפ המשפחה, וברובן יש גם תמונות. לעיתים תמונות אלה הן התצלום היחיד של אותם אנשים שנרצחו במלחמה.

הנתונים הרשומים בטפסים האלה הם מאוד דלים וכוללים מקום ותאריך לידה, כתובת, שמות ההורים, גובה, מבנה פנים (למשל "סגלגלות", "מוארכות"), צבע שיער, צבע עיניים, צורת שפתיים ("נורמליות"), צורת האף וסימנים מיוחדים. בנוסף נרשם מידע על המצב המשפחתי, הדת, העיסוק ותמונה במידות קבועות: 4 על 5 סנטימטרים.

ד"ר ברברה זברויה מהארכיון הלאומי מסרה כי בין המסמכים הללו נמצא מידע חשוב מאד, גם לצורך תעוד משפחתי וגם לצורכי מחקר, ולעיתים בין המסמכים האלו ניתן למצוא מידע על משפחות שלמות. "אנשים רבים אינם יודעים שאנחנו בארכיון שומרים על מסמכים כאלה" - אומרת ד"ר זברויה, אשר בנוסף ללימוד גורלם של האנשים שבאוסף הארכיוני הזה, היא גם מנסה להגיע למשפחותיהם. "אלו רגעים מדהימים, כשאנחנו מצליחים לעזור לצאצאי אנשים להגיע למסמכים על קרוביהם, התרגשות היא עצומה".

בקשות להיתר יציאה לחו"ל מכילות מידע מעניין. לעיתים ניתן למצוא גם את הדרכונים עצמם עם חותמות רבות, המעידות על מסעות עבר ומטרותיהן. בבקשות אלה יש לעיתים גם הערות כמו: "אנו החתומים מטה מאשרים... שאין למבקש נטיות אנטי-ממשלתיות נסתרות" (הכוונה לנטיה לקומוניזם), "נסיעה למטרות טיפול רפואי", "לצורכי משלוח של סחורות שעוכבו" הלשנות ודוחות משטרה בעקבות ההלשנות. בין הבקשות ליציאה יש בקשות לדרכוני

הגירה שהוגשו על ידי יהודים, משנות ה-30 המאוחרות, שביקשו להגר לפלשתינה.
הארכיון נמצא בקרקוב, ברחוב רקוביצקה מספר 22. באתר של ארגון יוצאי קרקוב יש רשימה של למעלה מ-16,000 שמות של יהודים שהגישו בקשה לתעודה מזהה.

הקפות שמחת תורה בקרקוב

גיליון 723 של "המבשר תורני" מוקדש כולו לקרקוב ויהודיה. הכותרת הראשית של הגיליון היא "קראקא של מעלה. מסע מחכים והצצה בלעדית לסיפור חייה ההיסטורי של העיר הגדולה לאלוקים שהייתה תל תלפיות במשך מאות שנים".

בגיליון מודפס סיפור על "הקפות שמחת תורה בבית מדרש עזוב" וכך מספר אחד מעדי הראייה ר' מרדכי בראכטפלד (אני מאמין 204, ידיעות יד ושם): "בשנת תש"א ותש"ב הסתתרו בוויילצקה עשרים בחורים

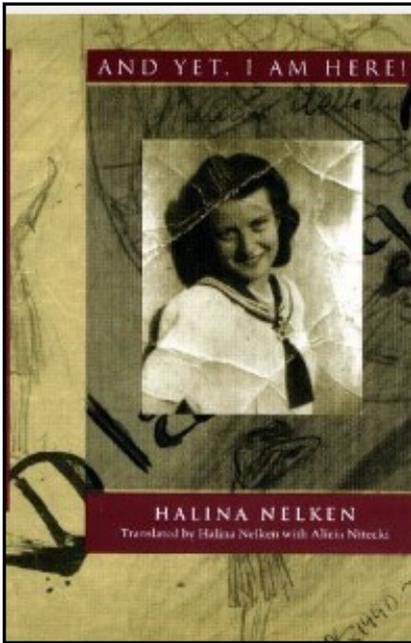
ר' מרדכי, מוסר הפרטים עצמו, הסתתר בעת חיסול גטו קראקא בעליית גג של בית עזוב. הנאצים עקבו אחריו והוא נתפס. בכיסו מצאו אבנט (גארטיל) חסידי.

אחד השוטרים אמר לנאצים: "זה חסיד, אם כן ניקח אותו אל התא מספר שמונה, אל החסידים"... עד שנלקחו להורג אמרו כל העת בתא פרקי תהילים, למדו שיעור בעל פה ובעזרת דלי הנקיון עסקו בטבילה בתשעה קבין.

חסידי גור. הם היו סגורים ועסקו יום ולילה בתפילה ובלימוד תורה. אחותו של ר' מרדכי הנ"ל בישלה בשבילם מזמן לזמן מאכל של ירקות, גזר וכדומה, והורידה את הסיר למרתף דרך אשנב קטן.

לאחר תקופה, כאשר טבעת החנק התהדקה סביבם, ברחו כולם לגטו קראקא והסתתרו בבית המדרש של "ביקור חולים", שם התגלו פעם על ידי סגן המפקד של המשטרה היהודית, משה פיילר, שהתרשם כל כך מהבחורים שעזבם לנפשם ולא גילה לאיש את מקום מחבואם.

הלינה נלקן (1923-2009)

הרב, כולל מחסור באוכל, היא מציינת את המוזיקה, השירה והשאיפות שמצאה בגטו "איכשהו", היא כתבה ביומנה, "אני מקווה שמהו יקרה וחיי ישתנו לטובה".

ההיסטוריונית אמנות וחלוצת חקר המוטיבים היהודיים באמנות הפולנית.

הלינה פרסמה ספר על קורותיה במלחמת העולם השנייה "And Yet, I am Here" ("ועם זאת, אני כאן") - יומנה של נערה צעירה מרגע מיוחס ומוגן. על הספר נכתב: "כנערה יהודיה ניהלה הלינה יומן על ההרס הקבוע של חייה הנוחים כשהנאצים השתלטו על מולדתה. בניגוד לאנה פרנק, הילדה הזו שרדה את השואה כדי לספר את הסיפור המלא. כיום היא היסטוריונית אמנות, היא נולדה למשפחה פולנית משגשגת ומתבוללת, והיא נזכרת בימיה המוקדמים והאידיליים בקרקוב, המטבחים והרחובות שעברו מהבית לגטו ואל מגורים מצומצמים יותר ויותר נלקן ממשיכה ומתארת את מצוקותיהם של הוריה ואחיה, חברה בגימנסיה, עבודתה - כולל עבודת כפייה בניקוי רחובות - וכמיהתה לנעורים. למרות המחסור

הלינה נולדה בקרקוב בספטמבר 1923, בת לעמנואל מהעיר ברודי ורגינה לבית ברבר, ואחות צעירה לפליקס. המשפחה גרה ברחוב דלוגושה 7 בפודגוז'ה, האב היה מנהל חשבונות, המשפחה ניהלה אורח חיים מודרני והלינה למדה בבתי ספר פולניים.

לאחר הקמת הגטו גורשה המשפחה לגטו, ובמאי 1941, כשהיא מותשת מתנאי החיים הקיצוניים בגטו, היא ניסתה לשים קץ לחייה ואחיה הצליח להצילה. עד חיסול הגטו היא עבדה בעבודות שונות ולאחר החיסול של הגטו, במרס 1943, היא נשלחה למחנה פלשוב, ואחר כך למחנות הריכוז אושוויץ, רוזנסבריק, מלחוב ולייפציג.

לאחר המלחמה למדה נלקן באוניברסיטה היגלונית ועד לשנת 1957 עבדה כאוצרת בגלריית הציון של המוזיאון הלאומי בקרקוב. ב-1958 עזבה את פולין לוונייה, משם נסעה לארצות הברית והייתה

אגדה על הב"ח והשטר המזויף

הדיינים ואמר להם כך: "אני יודע שהסוחר הראשון משקר, שהעדים שוחדו ושהמסמך מזויף. הוא אירגן זאת כדי להרוס את הסוחר השני ולמנוע תחרות". כשהדיינים שמעו זאת שאלו אותו כיצד ותשובתו הייתה: "קול מן השמיים אמר לי". הדיינים נבוכו מאוד ואמרו: "התורה לא בשמיים היא, אלא כאן עלי אדמות. קול משמיים לא יכול להחליט מהי מידת הצדק. עלינו ליתן פסק דין בתום לב על סמך המסמכים שהוצגו ועדויות העדים. שום דבר במסמך הנדון אינו מצביע על שאינו אמת והעדים נראים נחושים ובטוחים לגבי עדותם". "אתם צודקים", השיב הב"ח "שלחו לי את הסוחר שדורש תשלום מהסוחר השני, ואני אשוחח עמו ואשכנעו לומר לי את האמת".

כאשר עמד הסוחר ליד מיטתו, אמר הרב: "אני יודע בוודאות שהסוחר השני לא חייב לך כלום, המסמך זויף והעדים שוחדו. אז אני מבקש ממך להודות באשמה". הסוחר סירב והמשיך לטעון שהמסמך אמיתי. אמר הב"ח: "הסתכל עלי. אני מאוד חולה ואמות בקרוב. אם אתה לא מודה בתרמית, אקח אותך איתי".

הצהרה זו זעזעה את הסוחר. הוא הודה בכל, סיפר על הסכום שבו שיחד את העדים וכיצד הכין מסמך כוזב. הב"ח קרא אז לדיינים, כדי שישמעו את וידויו של הסוחר. כל העניין עלה לב"ח במאמץ רב. בשל כך, מצבו החמיר מאד ולאחר מספר ימים הוא נשם את נשימתו האחרונה.

רבי יואל סירקיס בן שמואל, המכונה הב"ח על שם ספרו "בית חדש". נולד בלובלין בשנת ה'שכ"א (1561) ונפטר בקרקוב כ' אדר ה"ת (14 במרס 1640). היה אחד המלומדים היהודיים הבולטים בפולין ובעל סמכות גדולה בתחום המשפט הדתי. שימש רב במספר ערים בפולין ובליטא, התיישב בקרקוב בשנת 1619 ושם היה לראש ישיבה ולאחר מכן אב בית הדין. אגדות רבות נקשרו לשמו, וזו אחת מהן.

הב"ח ידוע כסמכות יוצאת דופן בהלכה ופוסק גם בנושאים המסובכים ביותר. מספרים כי לקראת סוף ימיו היה חולה אנוש ונבצר ממנו לשבת בבית הדין הרבני. עם זאת, הוא סבר שמחלתו אינה פוטרת אותו מהחובה להשתתף במתן פסקי הלכה, לכן ציווה להעמיד את מיטתו באולם בית הדין, כשפרגוד מפריד בינו לבין הדיינים, כדי שיוכל לשמוע הכל ולגבש את דעתו.

יום אחד הגיעו שני סוחרים לבית הדין, שהתגלע ביניהם סכסוך על חוב של 600 זהובים של הריין. האחד הציג מסמך חוב ותמך את גרסתו בשני עדים, שאישרו את אמיתות דבריו. השני, טען תוך בכי מרורים כי אינו חייב לראשון פרוטה ושאל בית הדין יחייב אותו בתשלום, פירוש הדבר פשיטת רגל ואומללות לכל משפחתו.

הב"ח שמע את העדויות מבעד הפרגוד, קרא אליו את

